

Pengevæsen.

Jul. Schovelin har skrevet enkelte større Værker, der har vist, at han maa regnes blandt vore bedste økonomiske Historikere. Men ved Siden heraf har han i en Aarrække forsynet os med en Række Festskrifter om vore største Erhvervsinstitutioner. Det sidste i Rækken er *Den Danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbank 1871—1921*. De udmærker sig alle ved en Mangel paa Kritik og Tilsøring af Kendsgerninger, som gør deres historiske Værdi højst problematisk. Schovelins sidste Værk adskiller sig ikke fra hans øvrige Produktion af samme Art, blot har Forfatteren her været særlig uheldig, idet Bankens Sammenbrud i 1922 og de i Forbindelse hermed fremkomne Oplysninger kaster et Skær over Banken, som staar i grel Modsetning til det Billede, Forf. løst har skitseret i det Festskrift, som udkom kort Tid før Sammenbruddet.

Skriftet om Landmandsbanken er paa 450 Sider. Langt den overvejende Del handler om Stifterne, Bankens Stiftelse samt om Bankens første Direktør, Isak Glückstadt. Bankens Historie i 19. Aarh. er meget løst skitseret efter Recepten: Uro og Forvirring, indtil Isak Glückstadt kom til, derefter som med et Trylleslag Ro og støt Fremgang Aar for Aar. Baggrunden for Bankens Vækst, Forholdet mellem Landmandsbanken, Nationalbanken, de øvrige Storbanker, Privatbankerne og Sparekasserne er kun lige berørt hist og her. Den, der søger Oplysning herom i Schovelins Værk, gaar forgæves. Professor Axel Nielsens Bog: Bankpolitik indeholder langt mere til Forstaaelse af selve Landmandsbankens Vækst end Schovelins Skrift. Bankens Historie 1900—1910 gaar Schovelin helt udenom, men undlader dog ikke at gøre opmærksom paa, at Landmandsbanken ædelmodigt traadte hjælpende til under Bankkrisen i 1908. Her glemmer han imidlertid at omtale, at Storbankerne for at undgaa run under Krisen var nødt til at træde til, og at Krisen til syvende og sidst kom til at betyde en Styrkelse af Storbankerne, hvilket unægteligt stiller Bankens Ædelmodighed i et noget andet Lys. Emil Glückstadts Regime i Banken vil Schovelin slet ikke behandle, det ligger efter hans Mening for nær til at behandles historisk. Imidlertid kunde man dog have forlangt af den kongelige Børskommissær, at han havde skitseret Bankens Virkefelt under Emil Glückstadt; og i 1921 kendte han for Eksempel ikke saa lidt til Bankens Forbindelse med Børsen og de store Virksomheder, der gav Banken Dødsstødet. Han burde saa meget mere have omtalt disse Forhold, som han ender Værket med en Hymne til Emil Glückstadts

Pris og saaledes i Virkeligheden ikke afholder sig fra en Bedømmelse. Han sammenligner Isak og Emil Glückstadt med henholdsvis Philip og Alexander den Store og ender Skriftet med følgende Citat fra »Kalanus«:

Bli'r saa han ved, gør han til sidst sin Fader,
Kong Philip, og os andre rent tilskamme,

der unægtelig nu virker paa en noget anden Maade end tiltænkt af Schovelin.

Af den Maade, Banken blev til paa, giver Schovelin en ganske morsom Skildring. Han fortæller, hvorledes en Samtale i en Jernbanekupe mellem Geheimeraad Fenger og Løjtnant Abrahams satte Projektmageren Professor Frederiksen, der overværede Samtalen, i Bevægelse, hvorledes Frederiksen stadig holdt Tanken fast om at danne en Landmandsbank, og hvorledes det lykkedes ham i Forbindelse med Joseph Michaelsen at faa Gedalia, udi egen Indbildning Tietgens Konkurrent, interesseret. Da det først lykkedes at faa Gedalia i Fyr og Flamme, gik det hurtigt med at faa Planen realiseret. Michaelsen skaffede Forbindelse med Godsejerne og Gedalia med tysk Gründerkapital. Selve Stiftelsen fandt Sted under store indbyrdes Brydninger, hvor Gedalia med en Dristighed, der grænsede til Svindel, sammen med Frederiksen overvandt alle Vanskeligheder, hvorefter »Den Danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbank« kunde paabegynde sin Virksomhed.

Schovelin giver nogle paalidelige og fornøjelige Biografier af Stifterne. Han skildrer Professor Frederiksen som en stor, løs Begavelse, en Projektmager, hvis Hjerne ustandseligt arbejdede med store højtflyvende Planer, hvorledes alt bryder sammen for ham den ene Gang efter den anden, og hvorledes han atter uførtrodt tager fat. Frederiksen, der ansaa Kredit for at være analogt med Kapital, lavede en Millionfallit og endte som en taalt Flygtning, som det store Sammenbruds Mand.

Baron Gedalia, Vekselereren og Bankieren, der var begyndt som Sadelmagerdreng, giver Schovelin et godt Billede af, omend det ikke bringer noget nyt frem til en Vurdering af denne halvt geniale, halvt forrykte Mand, der ikke satte sit eget Lys under en Skæppe og havde Dristighed nok til at tage en Konkurrence op med Tietgen. Gedalias Hensigt var først og fremmest at skabe en Vekselbank, en Konkurrent til Privatbanken, medens Hypothekafdelingen i mindre Grad havde hans Interesse. Da det var ham, der skulde skaffe Pengene, blev det for en stor Del ham, der kom til at bestemme, hvor Bankens Virkefelt skulde falde. Da saa Ban-

ken endelig blev stiftet, fik Gedalia, der baade optraadte kolerisk og illoyalt, den kranke Skæbne at blive sat ud af Bankraadet og havde faktisk intet at gøre med Banken siden hen.

Isak Glückstadt skildrer Schovelin som den nette unge Mand fra Fredericia, der ved artig Forekommenhed, Snarraadighed, Snildhed og Trofasthed arbejdede sig op indenfor Gedalias Forretning, en Tid var i Norge, paa Gedalias Opfordring kom hertil for at overtage Stillingen som Landmandsbankens Direktør og udviklede sig til den store »banker«, der efterhaanden arbejdede sig op til at blive Tietgens Ligemand. Fra det Øjeblik, Isak Glückstadt kommer til, faar man Indtryk af, at alt i Banken gaar glimrende. Schovelin giver ingen virkelig Skildring af Bankens Vanskeligheder i 70erne og 80erne, hvor de Frederiksenes Foretagender, andre tabbringende Engagementer, Byggespekulationer etc. gav Banken til Tider meget store Vanskeligheder. Fra Glückstads Forbindelse med Frihavnsselskabet og H. N. Andersen bliver han ifølge Schovelin en endog særdeles fremragende Mand. Man kan ikke her undlade at drage en Sammenligning med den Vurdering, Schovelin har givet af Tietgen og Glückstadt i sit Skrift om Privatbanken 1857—1907. Der har her fundet en kraftig Omvurdering af de to Herrer Sted; Tietgen er nu bleven betydelig mindre, medens Glückstadt har vokset sig op paa Højde med Tietgen. Man har ikke af Schovelins Bog om Landmandsbanken det Indtryk, at Forfatteren har arbejdet sig saa dybt ind i Stoffet, at man forstaar det berettigede i denne Omvurdering, der saaledes ser noget mærkelig og tendentøs ud. Omvurderingen er ikke berettiget. Med al Anerkendelse af Isak Glückstadts Evner og Karakteregenskaber, var Glückstadt ikke Tietgens Jævnbyrdige; Tietgens skabende Kraft og Fremsyn besad Glückstadt ikke, han var højst den solide Bankleder, men absolut ikke den Ørn, Schovelin i Bogen gør ham til. Desuden kommer man ikke udenom, at den for Banken saa skadelige »Familje- og Vennepolitik« begyndte under gamle Glückstadts Direktørvirksomhed.

Forfatteren omtaler, hvorledes Vekselaafdelingen blev langt den vigtigste, og hvorledes Hypothekafdelingen efterhaanden er kommen til at indtage en mere beskeden Stilling. Vekselaafdelingen er »blevet bygget højere, bredere, solidere, stateligere, stilfuldere« end de andre Afdelinger, Hypothekafdelingen og Sparekasseafdelingen, hvilken sidste, ikke ubetydelige Afdeling man hører meget lidt om. Han omtaler kort, hvorledes Kassekreditter, Valutahandeler, Forretning med Obligationer og Emissionsvirksomhed blev Bankens Hovedvirksomhed, samt de bedste af de Foretagender, Landmandsbanken har skabt, derimod ikke de daarligste. Ligeledes faar

Filialerne og de Provinsbanker, hvori Landmandsbanken fik Aktier, en meget stedmoderlig Behandling. Til Bedømmelse af Bankens Vækst og Fremgang fremfører Schovelin en Række Statistiker, der ikke giver noget Billede af Bankens virkelige Stilling, fordi de fornødne Kommentarer mangler. Men desuden indeholder Skriftet en Række fornøjelige Skitser, som ikke synes at have nogen nærmere Tilknytning til Bankens Historie og derfor virker ret overflødige. Bogen om Landmandsbanken er en Samling Skitser, der med en spinkel Traad er knyttet sammen til en Historie, som ganske vist ikke er Landmandsbankens Historie, men en Fortælling om løst og fast i 19. Aarh., livligt og kvikt fortalt, selvfølgelig isprængt en Mængde kendte Schovelinske Citater, hentet fra Alverdens litterære Pulterkamre. Ved Skæbnens Ugunst er hans Festskrift blevet et Begravelsesskrift, som Forf. nu sikkert ikke havde noget imod var uskrevet.

Albert Olsen.

Kirkehistorie.

Blandt skrifter fra 1921—22, omhandlende dansk kirke- og skolehistorie, må først og fremmest nævnes J. Oskar Andersen: *Festskrift i Anledning af det danske Missionselskabs Hundrede-Aars Jubilæum. I. Indledning og Bone Falch Rønnes Liv*. Kbhvn. 1921. I stedet for et af de sædvanlige festskrifter med et stort, mere eller mindre ligegyldigt billedstof og en mager tekst har vi her fået en værdifuld forøgelse af den kirkehistoriske litteratur. Skriftet er helt igennem præget af en af Oskar Andersens mest fremtrædende forskerejendommeligheder, hans stærke betoning af, at den danske kirkehistorie skal ses på baggrund af den almeneuropæiske udvikling, og at den enkelte personlighed skal forstås som et led af en stor, organisk sammenhæng. Dette synspunkt træder allerede klart frem i bogens første hovedafsnit, der indeholder en redegørelse for de kirkelige forhold i England og Skotland i slutningen af det 18. århundrede, som danner forudsætningerne for det danske missionselskabs stiftelse, og man møder det igen i bogens andet hovedafsnit, der omfatter skildringen af B. F. Rønnes liv, delt i en række mindre afsnit. Også her søger forf. med fast hånd at tegne baggrunden for Rønnes liv og virken. Derfor behandles f. eks. indgående spørgsmålet om den Guldbergske skoles ejendommeligheder og Bastholms kirkelige indsats i liberal retning, fremdeles de lokale forhold, der i kirkelig henseende fik betydning på de steder, hvor Rønne virkede som præst, Tjæreby-Alsønderup og Kongens Lyngby. Af stor interesse er det at følge Rønnes personlige ud-